

NG
F

Studijní materiál
pro pedagogy

KURT
GEBAUER

1 | Úvod O výstavě

2 | Dílo Kurta Gebauera

3 | Vzdělávání Náměty na činnost přímo ve výstavě

4 | Vzdělávání Náměty na činnost ve škole

5 | Tipy na procházku za realizacemi Kurta Gebauera

6 | Další zdroje informací

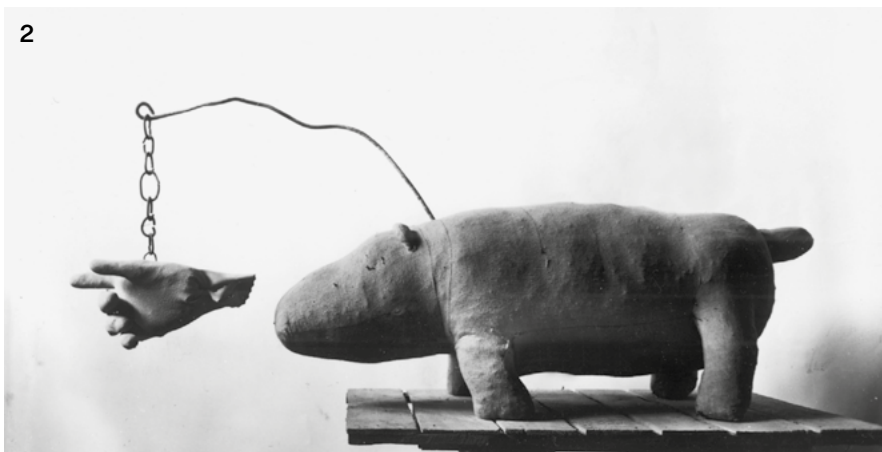
1 | Úvod O výstavě

Kurt Gebauer (*1941)

vysvětluje své životní poslání dvojsmyslnou nadsázkou „obecního sochaře“. Již šest desítek let kultivuje a obhospodařuje veřejný prostor, většinu času i na úkor vlastního postavení. Jeho těžko zařaditelné pojetí živé figurace mátló nejen politické cenzory předlistopadového režimu, ale i uměleckou scénu samu. Pečlivé studie prožívané skutečnosti lidského těla, jednou oslavy radostného života a přírody, jindy bryskní obžaloby společenské absurdity, groteskní, ironické i poeticky smutné, jej řadí mezi velké postavy českého 20. století dalším ztělesněním poetiky malého velkého člověka. Postavy, která nemění dějiny silou, ale vyprávěním, jemným humorem a hlubokou lidskostí.

Výstava je zatím nejuceleněji představeným souborem prací sochaře-malíře, který celý život soustředěně rozvíjí a střídá několik překrývajících se technik a témat a vrací se k nim. Ať již je to vznášející se tělo i mysl plavkyň a létavců, tékavé pulzování života dívek na prahu mezi dětstvím a dospělostí, strnulost a nabubřelost gest a těl pomníkových konvencí, nebo do jednoduchosti a lehkosti vybroušená hloubka jeho satirických alegorií, zásahů do veřejného prostoru, Gebauerova díla vždy vyvolávají úsměv, avšak s opět typicky českým vědomím vlastní konečnosti, nicoty, která zůstává vždy na dosah.

Michal Novotný | kurátor výstavy

2 | Dílo Kurta Gebauera

Počátky Gebauerovy tvorby sahají až do 50. let minulého století. Byl ovlivněn civilním figurativním sochařstvím Otto Gutfreunda, mimoevropskou hmotovou skladbou Henryho Moorea a symbolismem pozdního umění starověkého Egypta, tedy referencemi v té době dostupnými. Již během neúspěšných pokusů o přijetí na pražskou Akademii a během následného studia tam zjišťuje, že proklamovaný realismus není okopírovaná realita, ale vždy do určité míry abstrakce, sochařská geometrie.

První *Plavkyně*, bublinková, ovlivněná informelem, vzniká již v roce 1965. Z počátku 60. let jsou také fotografie plovoucích dívek z podolského bazénu (14) a o jen o málo starší je *Malá plavkyně – dlouhé nohy*, 1966 (15). Téma plavkyň bude Gebauera provázet celý život v mnoha podobách a přeneseně jako téma beztíže, vznášení, které každý z nás zná ze snů o létání. Plavkyně jsou oslavou radostného života, pohybu v přírodě, ale alegoricky také asociují vzestup z přízemního, materiálního k něčemu vyššímu, ideálnímu.

Kurt Gebauer *Plavkyně* (1), již vycpané, poprvé zavěšuje v roce 1969, v roce 1972 již na stromy na výstavě ve Vojanových sadech, odkud jsou záhy cenzurou odstraněny.

Venkovní prostor se Gebauerovi brzy stává nejen materiální nutností, ale i uměleckým postojem. Koupaliště, pláže a nudapláže jsou jeho studiem, a to nejen proto, že si nemůže ateliér ani modelky finančně dovolit, ale poněvadž zde může sledovat tělesnost nestylizovanou, žijící, v pohybu a v její nesmírné různorodosti.

Na konci 60. let začíná Kurt Gebauer pracovat metodou vycpávání soch ušitých z textilu, a to opět i z finančních důvodů – kvůli dostupnosti dřevité vlny a plátna a možnosti pracovat bez ateliéru venku na zahradě. Konceptně se zároveň jedná o sochařsky parodické gesto, které tím, že vyplňuje sochu zevnitř, napodobuje přirozený růst těla a tím takřka neguje autorský rukopis. Jedna z prvních soch, *Cílevědomý bulteriér* (2), obtloustlý pes, který následuje prstem ukazující rukavici, připojenou k jeho hlavě, kamkoliv se otočí, je zároveň součástí sarkastické série explicitně protirežimních soch komentujících přízemní materialismus normalizace (*Zbytnělý papoušek*, 1973; *Dobře krmená rybka*, 1974).

Za nejdůležitější z vycpaných soch lze považovat sérii prací na téma jeho ženy Libuše (*Kůže Libuše*; *Libuše*, vše 1973). Krejčovsky ušitá panna je dalším znevážením vysokého sochařství, zároveň však již i komentářem k tématu pomníků jako pomník anonymní ženy, současně však umělcovy nejbližší. Socha se zde zároveň stává událostí, v jakémisi mimetickém happeningu je součástí rodiny (*Rodinné představení*, 1973 (3)).

V pojetí sochy jako akce, události pokračuje Gebauer i ve *Figurách svítících a blikajících*, 1983, světla v plavajících tělech asociují odlesky světla ve vodě viděné odspodu. Nejvýrazněji v *Gottwkleci*, 1991, ve Zlíně, kde kovovou kostru obalenou do papíru na místě čerstvě odstraněné sochy Klementa Gottwalda za hudebního doprovodu zapálí pyrotechnika.

Již od konce 70. let Gebauer realizuje několik veřejných zakázek, velká část soch z tohoto období vzniká jako součást návrhu pro architektonické soutěže. Situace však určitě není jednoduchá, a realizace vznikají hlavně díky Gebauerově vytrvalosti a tvrdohlavosti, i jeho rostoucí popularitě. Tak je tomu v případě zásadní realizace dětského hřiště *Minikrajina* (1976 návrh, stavba 1980–1985) na ostravském sídlišti Fifejdy (4), kde Gebauer na místě pět let v provizorních podmínkách bydlel a stavěl pohádkově fantazijní mini-krajinu-hřiště v podstatě jen vlastníma rukama s pomocí místních obyvatel a dětí i poté, co dostal zákaz v práci pokračovat. Legálnější pokračování umožnil až článek v časopisu *Mladý svět* a následný ohlas neumělecké veřejnosti.

Se severní Moravou jsou spojeny i dvě nejdůležitější sochy ze série dívek, *Utíkající dívka*, 1976, a *Děvče na židli*, 1980 (5). Na vycpané sochy do určité míry Gebauer navazuje technikou papírové kašířky a textilu na drátěné konstrukci, poprvé použitou asi v malé soše dívky *Na houpačce*, 1974,

a pro veřejné realizace je následně odlévá do bronzu. Tak jako u *Plavkyň* je zásadním motivem tělo v pohybu.

S legendárními *Trpaslíky* (6) vytvořenými pro galerii H v Kostelci nad Černými Lesy, která byla významným neoficiálním výstavním místem, přichází do Gebauerovy tvorby jakási vybroušená provizornost provedení, balancující na ostré hraně mezi minimální snahou a maximálním výrazem. Pro původně sádrové objekty *Pivaře*, *Bachaře*, *Pozorovák*, *Myslitele*, *Strom*, *Střelce*, *Čepici* a *Psa* je již typický postmoderní výraz narychlo vytvořené sochy, která právě v její nedokonalosti ožívá.

Na sochařském sympoziu na Přední Kopanině vytváří Gebauer v roce 1984 *Pláž I* (7). Nalezené kameny pečlivě skládá do tvarů připomínajících ležící, opalující se postavy. Krok, z pohledu předchozí tvorby definitivně odbourávající sochařskou práci a do určité míry vracející dílo přírodě, která by je mohla za určitých podmínek náhodně vytvořit, je na druhou stranu v maximu nalezení kamenů potřebného tvaru a velikosti nesmírně časově náročný a pracný. Ve skládání z kamenů nalezených i hledaných Gebauer pokračuje celá 90. léta doma i v zahraničí, např. *Obluda v ráji*, 1999, *Defenestři I. a II.*, 2000.

Syntézou jednoduchosti a návratu k pečlivé sochařině jsou tři zásadní návrhy pro veřejný prostor *Ptačí vrch*, Opava), *Freud*, návrh 2006 (nerealizováno) a *Mozart*,

2008 (Zelný trh, Brno) (8). Gebauer zde kombinuje jednoduchý nápad spojující protiklady do vytříbeného sochařského řešení, které částečně odstupuje od přechozích provizorních a reduktivních přístupů.

3 | Vzdělávání Náměty na činnost přímo ve výstavě

Vstoupit do hry

Motivace:

Na výstavě potkáte řadu figur v pohybu, vznášejících se a plavajících, sochy děvčátek, která jsou zaujatá hrou, houpají se nebo jsou zachycena uprostřed běhu. Najděte několik z nich.

V jakém prostředí by se mohla socha nacházet, jaké scény by mohla být součástí? Jaké zvuky si představujete, když se na sochu díváte? Prozkoumejte, jak sochař u jednotlivých soch docílil toho, že pohyb vypadá přirozeně.

Popis činnosti:

1 | Zkuste pohyb sochy, například *Hra I (Holčička strašidýlko)* (9), *Hra II* (10), *Utíkající dívka* (11) nebo *Sen o létání* (13), napodobit včetně okamžiku „před“ a „po“ a volně jej rozvedte, nebo naopak rozfázujte tak, že např. 3–5 žáků zkusí vytvořit po sobě jdoucí fáze pohybu.

2 | Nechte se vtáhnout do hry a buďte dalším kamarádem nebo kamarádkou ve hře nebo ve scéně, kterou si představujete. Dejte se inspirovat sochami: *Hra I (Holčička strašidýlko)*, *Hra II* nebo *Trpaslíci*. Vytvořte vlastním tělem sochu, která děvčátka nebo trpaslíky přirozeně doplní, zareaguje na ně, hraje s nimi, ladí... Zkuste přidat i zvuk a hlas.

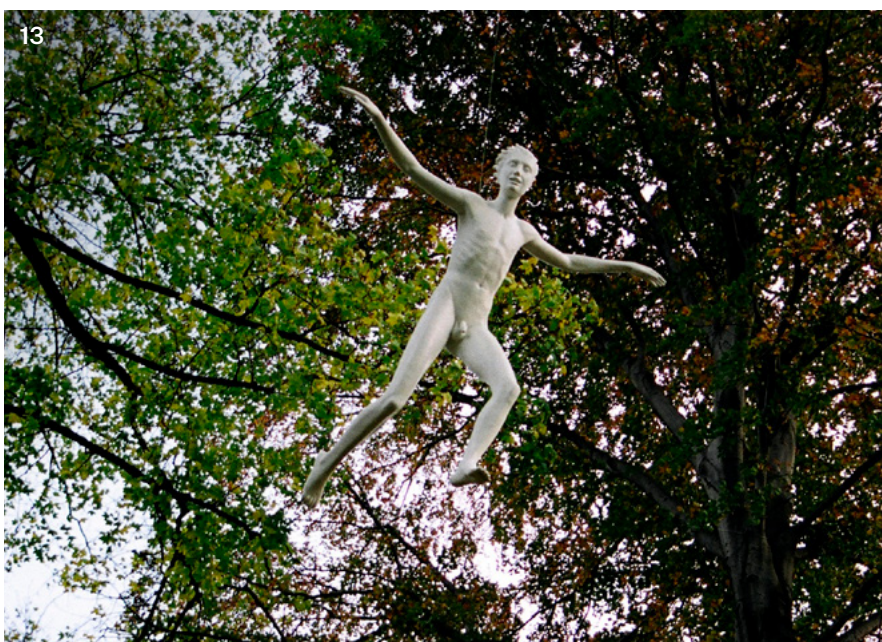
U obou variant využijte možnosti rozdělit děti na „sochy“ a sochaře, kteří pomáhají „sochám“ tvarovat postavení těla.

Reflexe:

Vytvořené situace zdokumentujte vyfotografováním mobilním telefonem, nebo si je vzájemně předvedte fyzicky u každé sochy. Podařilo se vám vytvořit přirozené postavení těla? Co pro vás bylo obtížné?

Poznámka:

Pozor, při všech aktivitách ve výstavě je třeba dbát zvýšené opatrnosti.

Zabydlet místo – na zemi, ve vodě, ve vzduchu

Pro mne je sochařství jakýsi druh organizování prostoru nebo příjemnějším slovem zabydlování prostoru, a to nejružnějším způsobem.

Kurt Gebauer

Popis činnosti:

Najděte v expozici dílo *Figura* z roku 1984 (12). Diskutujte s dětmi: Je tohle podle vás socha? V čem podle vás spočívá úloha sochaře? Jaký je rozdíl mezi klasickou bronzovou nebo kamennou figurální sochou a takto poskládanými kameny? Kde by taková socha mohla být a proč? Porovnejte svou představu se skutečným umístěním ležící figury v přírodě. Najdete ji na snímku *Pláž I, Přední Kopačina*, 1984 (napravo od sochy na zdi).

Prohlédněte si s dětmi úvodní část expozice, ve které jsou vystaveny fotografie děl Kurta Gebauera v různých venkovních prostředích. Zjistíte, že umělec „zabydluje“ svými sochami nejen místa na pevné zemi, ale také ve vodě nebo ve vzduchu. Například postava letícího muže, kterou můžete

vidět na výstavě zblízka (*Sen o létání*, 2001), je k spatření zavěšená v zámeckém parku v Hradci nad Moravicí (13).

Reflexe:

Diskutujte s dětmi o tom, jak se podle nich liší působení soch v galerii a ve venkovním prostoru. Co nás zaujme na soše vystavené v galerii a čeho si naopak všímáme venku? Jak socha promění místo v krajině, v parku nebo ve městě? Jak na ni reagují děti a kolemjdoucí? Co když po dlouhé době najednou zmizí?

Tip:

Ve studiu na začátku výstavy si můžete vyzkoušet stavět různé kompozice z kamenů. Zkuste např. vytvořit co nejvíce variant zobrazení člověka, tváře nebo lidské figury. Zkoumejte kameny jako takové, jejich tvar a detaily, vytvářejte z nich minikrajiny.

Stará krajinářská metoda, která se mi líbí, je dávat do města či krajiny objekty tam, kde se něco stalo, nebo tam, kam by bylo dobré zajít, kdyby byl důvod. Takové objekty často i nezajímavá místa ozvláštní. Lidé tak mají důvod vytáhnout paty z domu, pěkně se projít a ještě něco prožít.

Kurt Gebauer

Najdi a ptej se

Popis činnosti:

Dejte žákům papíry a fixy, nechte je volně (v malých skupinkách, maximálně tříčlenných) projít výstavou a vybrat sochu nebo dílo, které je nejvíce překvapilo nebo třeba znepokojilo či rozesmálo. Třeba to, o kterém by se rádi pobavili s ostatními a slyšeli jejich názory. Na papír mohou žáci napsat otázky, které je k dílu napadají, a nechat je ležet u díla pro ostatní procházející skupiny.

Reflexe:

Společně projděte co nejvíce označených děl a hledejte odpovědi na otázky, diskutujte nad díly. Nechte zaznít protichůdné názory. Pokud nenajdete s dětmi odpověď na nějakou důležitou otázku, napište nám na vzdelavani@ngprague.cz, zodpovíme vám ji nebo vám zprostředkujeme odpověď přímo od Kurta Gebauera.

Kterou ze soch na výstavě (včetně těch na fotografiích) byste rádi viděli ve veřejném prostoru, pro který většina soch vznikla, a proč? Za kterou z nich byste se rádi vypravili na výlet? Čím by se lišilo setkání s ní od toho v galerii? Nechte se inspirovat našimi návrhy na procházku níže.

4 | Vzdělávání Náměty na činnost ve škole

6

Ve stavu beztlíže

Motivace:

Prozkoumejte fotografie plavkyň, které Kurt Gebauer pořídil při pozorování technickým okénkem pod hladinou bazénu v Podolí (14). Všimněte si, v jakých pozicích se tělo nadnášené vodou nachází. Těla plavkyň můžete porovnat také s fotografiemi skokanů o tyči, parašutistů, gymnastek apod. Hledejte momenty, kdy lidské tělo není v kontaktu se zemí.

Popis činnosti:

Zkuste ve volném prostoru zachytit svoje těla ve výškách, v běhu, zkuste si zahrát na plavce nebo poletující bytosti. Využijte v mobilních telefonech funkci sekvenční fotografie. Váš pohyb tak bude zachycen na množství snímků a umožní vám v sérii fotografií vybrat nejzajímavější pozice těla v pohybu.

Inspirujte se nalezenými fotografiemi sportovců nebo těmi, které jste si snímali. Z drátků a papíru (nebo alobalu) vytvořte základní konstrukce těl. Díky drátku budete

moci figuru tvarovat do ideální pozice. Na konstrukce pomocí techniky kašírování vrstvěte jemný hedvábný nebo novinový papír s lepidlem na tapety. Aby byla krusta dostatečně pevná, vytvořte alespoň tři kašírované vrstvy. K plastice můžete před kašírováním připevnit vlasec, aby bylo možné je následně zavěsit a dopřát jim stav beztlíže.

Reflexe:

Prodiskutujte, zda plastiky umístíte ve veřejném prostoru – v parku, před školou, na ulici – nebo v interiéru školy. Hledejte místa, kde bude kontrast s plastikami nabízet zajímavé konfrontace.

Nestálá

Motivace:

Modelovat sochu z písku jde velmi zlehka, ale znamená to také smířit se s její pomíjivostí. Kurt Gebauer tvořil své pískové sochy na plážích, loukách, ale i v interiérech. Rozhodněte se, jaké místo bude pro vás více inspirativní.

Popis činnosti:

Z písku můžete sochy modelovat postupným sypáním nebo pomocí lopatek a klacíků. Některé zamýšlené detaily písek neumožní, některé zjednoduší nebo vlastní vahou a pohybem hmoty promění. Vznikat mohou náhodně sypané homole a modelované tvary, nebo též ležící lidské

figury. Rozdíly můžete pozorovat také u suchého a mokrého písku. Sochy můžete pomocí rozprašovače s vodou zpevňovat, nebo větším proudem vody záměrně narušovat jejich povrch. Nechte působit na plastiky i princip náhody. Fotodokumentací zaznamenejte proces proměny.

Reflexe:

Prohlédněte si fotografii ležící pískové *Krajiny – ženy*, 1991 (16), Kurta Gebauera a svoje pískové sochy. Některé jejich části působí, jako by písek vykukoval nad povrch podlahy jen částečně. Diskutujte společně o tom, jak by mohla vypadat část vaší sochy ukrytá pod povrchem. Zachyťte sochu kresbou, zaznamenejte i to, co je očím pod povrchem skryto. Možná je jí pod zemí jen malý kousek, nebo je ukrytá téměř celá a my vidíme jen nepatrný zlomek.

5 | Tipy na procházku za realizacemi Kurta Gebauera

Bojiště 2002–2006, Červený lom, Dalejské údolí, Praha

Námět na aktivitu:

Pojďte tvořit přímo do Dalejského údolí (17), kde prozkoumáte několik soch, jež zde Kurt Gebauer vytvořil z kamenů, získaných z místního kamenolomu. V okolí hledejte kameny menších velikostí. Zvolte si místo, do kterého sochy začleníte. Z nasbíraného materiálu skládejte drobné kompozice. Hledejte tvary a velikosti, které k sobě budou dobře přiléhat. Vaše sochy mohou vznikat podobně, jako když zedník staví zeď z opracovaných kamenů. Terén můžete pro své sochy lehce upravit. Některé kameny mohou být částečně ukryté pod drnem trávy, pískem apod. Zachyťte své sochy a sousoší pomocí fotografie, nebo pořídte drobné kresby na papír.

Reflexe:

Diskutujte společně nad svými plastikami o procesu jejich vzniku. Jaký byl podíl náhody a záměru? Jak se rodil nápad na konkrétní kompozici? Ukrývá se vaše socha částečně pod povrchem, nebo je zcela viditelná?

8

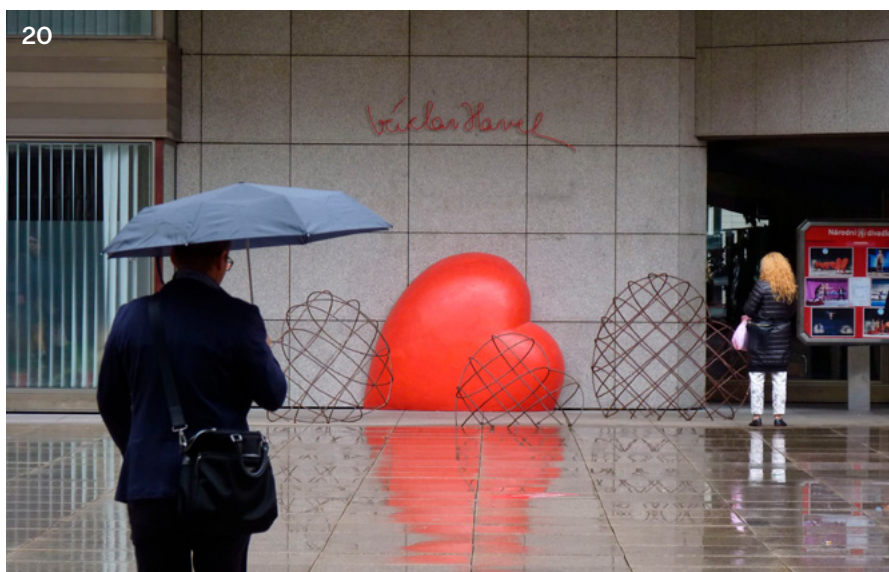
Obludy, 1988, sídliště Na Dědině, mezi ulicemi Šmolíkova a Drnovská, Praha 6

Námět na aktivitu:

Gebauerovy sochy se často vynořují z prostoru, někdy překvapivě, a nechávají tak místo naší představivosti, protože jejich část zůstává jakoby skrytá, existuje vlastně pouze v hlavě toho, kdo se na ně dívá. Umělec dotváří často také prostor, který jeho sochy obklopuje, a tak jeho sochařské dílo připomíná malou krajinu určenou k zastavení a hře dětí i dospělých, jako např. sousoší *Obludy* v Praze Na Dědině (18).

Po chvíli volného zkoumání a hraní na místě si řekněte, co tu koho nejvíce baví, zajímá.

Ve dvojicích nebo trojicích si povídejte o tom, co asi socha představuje a proč vznikla. Vymyslete pro toto místo

vlastní názvy. Co mohlo autora inspirovat k jejímu vytvoření? Zapište svoje nápady a představy nebo vytvořte příběhy.

Sousoší můžete využít také jako divadelní scénu pro rozehrání svých příběhů nebo pohybové představení volně inspirované sochami.

Padlý (pomník policistům a hasičům, kteří zemřeli při výkonu práce), 2009, park Na Karlově, Praha 2

Námět na aktivitu:

Možná i ve vašem městě nebo vesnici nějaká socha nebo pomník připomíná události z historie, např. padlé (nejen) vojáky ve světových válkách. Možná máte v paměti i figurální sochu stojící ve vašem městě nebo v parku nebo jste nějakou viděli cestou sem. Jak se liší od Gebauerových soch poskládaných z kamenů?

Kurt Gebauer využil kameny v surové podobě, téměř neopracované, seskládal je do tvaru ležící figury splývající se

zemí (19). Z některých úhlů pohledu je tvar lidské postavy zcela neznatelný. Zkuste prodiskutovat nebo zapsat na papír, v čem spočívá rozdílné působení sochy na diváka.

Porovnejte působení sochy, která je:

- na podstavci (soklu) x splývající s krajinou
- z opracovaného materiálu x ze surového, přírodního kamene
- zobrazuje detaily x využívá náznakové zobrazení.

Srdce pro Václava Havla, náměstí V. Havla, Praha 1

V roce 2016 bylo u Národního divadla odhaleno červené *Srdce* jako vzpomínka na bývalého prezidenta naší země Václava Havla, který srdíčko připojoval ke svému podpisu. Srdce je obklopeno několika *Klecosrdci* na připomenutí „že uvěznit se ve vlastní blbosti a sobeckosti stále hrozí“ (20). S Václavem Havlem spojovalo umělce také léta sousedství ve Střešovicích. Kurt Gebauer dokonce věnoval Havlovi na zahradu jednoho trpaslíka – *Pozorovák – fízla*. „Skoro celý život Havla hlídali fízlové nebo prezidentská ochranka a tahle socha měla zmírnit šok z nesledování, až prezidentem nebude,“ vysvětluje umělec.

6 | Další zdroje informací

Doporučená literatura

Kurt Gebauer: *Obrazy z dějin vlastního státu* (kat. výstavy), Správa Pražského hradu, Praha 1995

Kurt Gebauer: *Magická žena Praha: znovuvstoupení do českého rybníka* (kat. výstavy), Kurt Gebauer, Praha 2000

Průvodce výstavou Kurta Gebauera, Národní galerie Praha – vyjde v průběhu konání výstavy

Přímo k výstavě

ČRo Rozhovor Lucie Vopálenské s Kurtem Gebauerem, 16. 3. 2020

<https://plus.rozhlas.cz/ze-svych-dani-chci-platit-kulturu-muzea-a-galerie-mely-byt-zdarma-uvazuje-sochar-8163958>

ČT Artmix plus, Kurt Gebauer v Národní galerii, 25. 3. 2020

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10123096165-artmix/220562229000003/video/758419>

Internetové zdroje

ČT Na plovárně Kurt Gebauer, 2005

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1093836883-na-plovarne/205522160100007-na-plovarne-s-kurtem-gebauerem>

ČT Je lepší agrese nebo kultura?, 2010

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10160488386-vzkaz/410235100151004-vzkaz-kurta-gebauera>

ČRo Osudy Kurta Gebauera, sochaře, pedagoga a neúnavného inspirátora, 2020

<https://vltava.rozhlas.cz/osudy-kurta-gebauera-sochare-pedagoga-a-neunavneho-inspiratora-8144065>

Tiráž

Název výstavy | Kurt Gebauer

Kurátor výstavy a autor textu o díle umělce |

Michal Novotný

Datum a místo konání výstavy | 6. 3.–27. 9. 2020, NGP,

Veletržní palác

Autorky Studijních materiálů | Šárka Matoušková,

Michaela Matysová, Lucie Štůlová Vobořilová

Grafické řešení Studijních materiálů | Studio Najbrt

Informace o programech pro individuální návštěvníky i školní a jiné skupiny |

Programové oddělení NGP, tel.: 224 301 003,

e-mail: vzdelavani@ngprague.cz, www.ngprague.cz